

Rijksinstituut voor Volksgezondheid
en Milieu
Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

Effectief alcoholbeleid: hoe pakt u dat aan?

Effectief alcoholbeleid: hoe pakt u dat aan?

Aanbevelingen voor alcoholmatiging in de regio

Minder
drinken
Achterhoek
Ook in de

FrisValley

Verzuip jij je toekomst ?!

aanpak jeugd en alcohol ZHZ

WestFrisland

ALCOHOL
NIET
ONDER DE
16!
LAAT
JE
NIET
FLESSEN!

ALCOHOLPOVOEDING

DURF
nu

Colofon

Deze uitgave is gemaakt door vertegenwoordigers van:

- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
- Nederlands Instituut voor Alcoholbeleid (STAP)
- Trimbos-instituut
- RIVM Centrum Gezond Leven

De aanbevelingen zijn mede gebaseerd op:

Een onderzoek van STAP en het Trimbos-instituut: Joost Mulder, Rob Bovens, Fieke Franken en Aukje Sannen: *Proces in uitvoering. Een zoektocht naar de operationalisatie van cruciale procesfactoren in de uitvoering van regionale alcoholprojecten.* Nederlands Instituut voor Alcoholbeleid, maart 2013.

De praktijkvoorbeelden zijn aangedragen door:

- Alcoholmatiging Jeugd in de Achterhoek www.ggdnog.nl (preventieprojecten)
- FrisValley 2.0 www.frisvalley.nl
- Verzuip jij je toekomst?! www.verzuipjijjetoekomstzhz.nl
- WestFrisland www.westfrisland.nl
- Laat je niet flessen! www.ljnf.nl
- Alcoholopvoeding Durf Nu! www.durfnu.info

Redactie:

Marcel Uljee teksten en RIVM Centrum Gezond Leven

Vormgeving:

VijfKeerBlauw

Alcoholbeleid, hoe pakt u dat aan?

Alcoholbeleid, hoe pakt u dat aan? Deze titel kunt u op twee manieren lezen. Om te beginnen: welke aanpak hebben u en collega-projectleiders en gezondheidbevoor-derders tot nu toe gevolgd om alcoholgebruik terug te dringen? Op verzoek van het RIVM Centrum voor Gezond Leven hebben het Nederlands Instituut voor Alcoholbeleid (STAP) en het Trimbos-instituut onderzoek gedaan naar de huidige praktijk.

De onderzoekers van Trimbos en STAP hebben zes inspirerende regionale, integrale alcoholmatigingsprojecten onder de loep genomen en vastgesteld wat de faal- en succesfactoren zijn. Vervolgens hebben zij hun inzichten vertaald naar concrete aanbevelingen. Dat is ook meteen de tweede betekenis: hoe kunt u alcoholbeleid het beste aanpakken? In deze brochure vindt u een samenvatting.

Wilt u meer weten voordat u aan de slag gaat met integrale alcoholmatiging? Dan kunt u terecht op [Loketgezondleven.nl](https://loketgezondleven.nl) voor tips en tops over een Gezonde Gemeente. En aarzel niet om de expertise te gebruiken van de instellingen die u op de achterkant van deze brochure vindt. We weten met zijn allen steeds beter wat wel en niet werkt in de praktijk. Laten we daar gebruik van maken, onze ervaringen blijven monitoren en vooral delen. We horen graag van u.

Ik wens u graag veel inspiratie en slagkracht toe!

**Mariken Leurs
Hoofd RIVM Centrum Gezond Leven**

Succes- en faalfactoren van regionaal alcoholbeleid

Wat maakt regionale alcoholprojecten effectief? En wat kunnen we daarvan leren? Een onderzoek naar geslaagde regionale projecten laat zien wat nodig is voor een succesvolle aanpak. In deze samenvatting vindt u de belangrijkste aanbevelingen die u direct in de praktijk kunt brengen.

Op verzoek van het RIVM Centrum voor Gezond Leven hebben het Nederlands Instituut voor Alcoholbeleid (STAP) en het Trimbos-instituut onderzoek gedaan naar de succes- en faalfactoren van zes effectieve alcoholprojecten. Het onderzoek laat zien hoe het alcoholbeleid in de regio wordt aangepakt en welke aanpak werkt in de praktijk.

Wilt u aan de slag met de aanbevelingen?

Alcoholpreventie is één van de thema's in de Handreiking Gezonde Gemeente, die helpt bij het opstellen, uitvoeren en evalueren van gemeentelijk gezondheidsbeleid. Het themadeel Alcohol biedt concrete bouwstenen voor integraal lokaal alcoholmatigingsbeleid, van een overzicht van lokale doelen en samenwerkingspartners tot effectieve interventies. Het themadeel is tot stand gekomen in samenwerking met STAP en het Trimbos-instituut. De aanbevelingen uit het onderzoek zijn erin verwerkt. U vindt het themadeel Alcohol in de Handreiking Gezonde Gemeente op Loketgezondleven.nl.

Waarom nu?

De afgelopen jaren waren ruim 200 gemeenten betrokken bij een project voor alcoholmatiging. Mede dankzij die projecten neemt het alcoholgebruik onder jongens en meisjes van 12, 13 en 14 jaar sinds 2007 af. **Waarom dan nu aandacht voor de faal- en succesfactoren van alcoholprojecten?**

Om te beginnen: **we zijn er nog niet.** De consumptiecijfers van jongeren onder de 16 jaar zijn de afgelopen jaren gedaald maar ze zijn nog steeds fors. Nederlandse tieners drinken relatief veel en vaak vergeleken met hun Europese leeftijdsgenoten. Juist op deze leeftijd is de gezondheidsschade groot en onherstelbaar. Lokaal alcoholmatigingsbeleid blijft dus onverminderd belangrijk. Met de *lessons learned* uit de afgelopen jaren kunt u uw voordeel doen.

Een andere reden om succesvolle projecten te bekijken is **de gewijzigde rol van gemeenten**. Met ingang van 1 januari 2013 zijn gemeenten verantwoordelijk voor de naleving van de Drank- en Horecawet (DHW). Geslaagde projecten laten onder andere zien hoe gemeenten op dat terrein resultaten boeken. U kunt die lessen bijvoorbeeld benutten voor een regionale aanpak van toezicht en handhaving.

Tot slot wordt de **noodzaak van een integrale aanpak** steeds meer erkend. Lokaal alcoholmatigingsbeleid is een taak voor meerdere beleidsterreinen. Alcohol is niet alleen een belangrijke risicofactor voor gezondheidsproblemen maar ook voor verkeersproblemen, arbeidsverzuim, vernielingen, overlast en geweld. Een succesvolle integrale aanpak kan dergelijke problemen helpen voorkomen.

Bijzonderheden van alcoholbeleid

1 Alcoholbeleid vraagt om zowel preventie als handhaving

Net als andere leefstijlthema's is beleid op het gebied van alcoholmatiging het meest effectief als het integraal wordt aangepakt. Sterker nog dan andere leefstijlthema's vraagt alcoholbeleid om een combinatie van 'zacht' en 'hard': zowel preventie als wet- en regelgeving, zowel voorlichting als handhaving.

2 Met alcoholbeleid maak je weinig vrienden

Alcoholmatiging is niet populair. Alcoholgebruik is bovendien stevig geworteld in de Nederlandse cultuur. Van vervroegde sluitingstijden tot verscherpte leeftijdscontroles: maatregelen worden al snel ervaren als een beperking van de vrijheid of een verstoring van de feestvreugde.

3 Regionale samenwerking is een must

Jongeren trekken zich niets aan van gemeentegrenzen. Als ze niet aan alcohol kunnen komen, verplaatsen ze zich naar een plek waar ze wel kunnen drinken. Alcoholmatiging werkt alleen als gemeenten binnen de regio samenwerken.

4 Geen eenmalig project maar langetermijnbeleid

Zelfs de meest succesvolle alcoholmatigingsprojecten beginnen pas na jaren effect te oogsten. Om te voorkomen dat behaalde successen op de langere termijn weer wegebden, is borging in beleid nodig.

Aan de slag met een integrale aanpak

Een belangrijke overeenkomst tussen succesvolle projecten op het gebied van alcoholmatiging is een integrale aanpak. Dat betekent: een aanpak die inspeelt op verschillende factoren die het alcoholgebruik beïnvloeden en dus ook op verschillende doelgroepen. Een integrale aanpak heeft oog voor de gevolgen van (overmatig) alcoholgebruik voor veiligheid, gezondheid en een verantwoorde opgroei-omgeving voor kinderen.

Een integrale aanpak richt zich op alle factoren die van invloed zijn op gezondheid, veiligheid en opvoeding in samenhang met elkaar. Dat betekent bijvoorbeeld dat alcoholbeleid zich niet alleen op individuele jongeren en probleemdrinkers richt, maar ook op hun omgeving, met bijvoorbeeld aandacht voor: sluitingstijden in de horeca, schenkbeleid van sportverenigingen, handhaving op straat, leeftijdscontrole in supermarkten en de horeca, en voorlichting aan ouders en andere opvoeders (zoals docenten, elftalbegeleiders of jeugdleiders).

Beleidssterreinen en samenwerkingspartners

Veel factoren vereisen maatregelen op verschillende beleidssterreinen, zoals openbare orde en veiligheid, verkeersveiligheid, onderwijs, jeugdbeleid, horecabeleid, toerisme en sportbeleid. Dat betekent niet alleen dat u samenwerkt met verschillende beleidssterreinen, maar ook met uiteenlopende (private) partners, zoals politie, de verslavingszorg, scholen, ouders, sportverenigingen, supermarkten, slijters en horecaondernemers.

De vijf pijlers van een integrale aanpak

Integraal alcoholbeleid steunt op de vijf pijlers van een integrale aanpak:

- **Pijler 1:** inrichting van de omgeving
Voorbeeld: geen alcoholreclame op gemeentelijke reclamedragers, zoals bushokjes.
Doel: tegengaan van aanmoedigingen om te drinken.
- **Pijler 2:** regelgeving en handhaving
Voorbeeld: een toegangsleeftijd van 18 jaar voor horeca die bij de jeugd populair is.
Doel: beschikbaarheidsbeperking.
- **Pijler 3:** voorlichting en educatie
Voorbeeld: voorlichting aan jongeren en ouders op school.
Doel: het opvoedingsgedrag verbeteren door regel- en normstelling.
- **Pijler 4:** signalering
Voorbeeld: mentoren in het voortgezet onderwijs trainen om dreigende alcoholproblematiek bij scholieren te herkennen.
Doel: door vroeger ingrijpen minder problemen bij kwetsbare jongeren.
- **Pijler 5:** advies en ondersteuning
Voorbeelden: een nazorgprogramma in samenwerking met het ziekenhuis voor jongeren die worden opgenomen met een alcoholvergiftiging; afspraken met politie, toezichthouders en Halt om jongeren en hun ouders binnen een Halt-traject te verwijzen naar een leeraanbod.
Doel: effectiever ingrijpen bij probleemjongeren door aan te haken bij concrete incidenten.

Doelen voor een basispakket van maatregelen

Op basis van praktijkervaringen en wetenschappelijke inzichten zou een basispakket van maatregelen op zijn minst rekening moeten houden met de volgende doelen:

- De maatschappelijke norm is dat alcoholgebruik op jeugdige leeftijd schadelijk is en dat jongeren dus niet drinken tot ze 16 jaar zijn (vanaf 2014: 18 jaar). Om dat te bereiken, moeten niet alleen jongeren maar ook alle opvoeders en (potentiële) verstrekkers hiervan doordrongen raken.
- De beschikbaarheid van alcohol wordt verlaagd door geen alcohol te verstrekken aan jongeren tot ze 16 jaar zijn (vanaf 2014: 18 jaar). Dat kan door concrete afspraken te maken met onder andere ouders, andere opvoeders, evenementenorganisaties, horeca, sportverenigingen en supermarkten. Dat betekent bijvoorbeeld: alcoholvrije scholen en jeugdsozen, afspraken met supermarkten, horeca en sportverenigingen over naleving van de leeftijdsgrens en beperkte openingstijden. Daarnaast gaat de gemeente kritisch om met het afgeven van vergunningen en voorschriften voor evenementen waar veel jongeren komen.
- Er is toezicht op de naleving van leeftijdsgrenzen voor alcoholverkoop, op doorschenken in de horeca, op openbare dronkenschap en op het bezit van alcohol in de publieke ruimte onder de leeftijd van 16 jaar tijdens evenementen (vanaf 2014: 18 jaar).
- Kwetsbare jongeren met beginnende alcoholproblematiek worden in allerlei settings vroegtijdig gesignaleerd. Waar dat nodig is, volgt verwijzing en begeleiding. Voor zover mogelijk worden hun ouders en andere opvoeders daarbij betrokken.

Alcoholbeleid en de Handreiking Gezonde Gemeente

Het themadeel Alcohol in de Handreiking Gezonde Gemeente op Loketgezondleven.nl biedt meer informatie, tips, interventies en voorbeelden voor alcoholbeleid in de praktijk:

- Een uitwerking van de vijf pijlers van een integrale aanpak, inclusief uitgebreide toelichting, voorbeelden en tips.
- Een overzicht van lokale en regionale gegevensbronnen die u aan de feiten en cijfers helpen om een goede probleemanalyse te maken. Voorbeelden zijn: de E-MOVO, een monitor van de GGD om inzicht te krijgen in drankgebruik onder scholieren, en het politieregister voor cijfers over wetsovertredingen waarbij alcohol in het spel was.
- Voorbeelden van lokale doelen voor alcoholbeleid, voor drie verschillende doelgroepen: jongeren onder de 16 jaar, jongeren tussen 16 en 25 jaar en probleemdrinkers.
- Voorbeelden van intersectorale samenwerking, die laten zien hoe alcoholbeleid kan bijdragen aan de doelen van bijvoorbeeld onderwijsbeleid (alcoholvrije scholen), veiligheidsbeleid (handhaving openbare dronkenschap) of sportbeleid (beperkte schenktijden in kantines).
- Voorbeelden van lokale samenwerkingspartners op het gebied van de vijf pijlers van een integrale aanpak.
- Een up-to-date interventieoverzicht, dat u kunt filteren op een van de vijf pijlers, de kwaliteitsbeoordeling van de interventies ('aanbevolen' of 'goed beschreven') of de organisatie die de interventies aanbiedt.
- Suggesties voor evaluaties van processen en effecten, voorbeelden van geschikte instrumenten voor monitoring.

Iedereen hetzelfde doel voor ogen

Cobi Izeboud, projectleider

Alcoholmatiging Jeugd in de Achterhoek

8 gemeenten, 299.000 inwoners

www.ggdnog.nl (preventieprojecten)

‘Hoe krijg je alle sectoren betrokken bij een integrale alcoholaanpak? We hebben in bijna elke gemeente een interne integrale werkgroep opgericht die onder andere de lokale activiteiten formuleerde en de taken verdeelde. Als projectleider heb ik die werkgroepen ondersteund, vooral in de beginfase. Bijvoorbeeld door agenda’s op te stellen, input te leveren of door langs te komen om over het project te praten - om zo de werkgroep op gang te krijgen. Tegelijkertijd kon ik voorkomen dat het wiel opnieuw werd uitgevonden: gemeenten konden soms van elkaars werk profiteren.’

‘We hebben in bijna elke gemeente een interne integrale werkgroep opgericht’

‘Het is belangrijk dat iedereen hetzelfde doel voor ogen heeft. Je krijgt betrokkenen alleen mee als je ze kunt laten zien wat het gezamenlijke probleem is. Daarom hebben we met alle gemeenten en partijen om de tafel gezeten om de ernst van het onderwerp duidelijk te maken. Wat zijn de trends? En waarom moeten we daar iets aan doen? Vaak zijn de verwachtingen van preventie hooggespannen. Daarom hebben we meteen duidelijk gemaakt dat alcoholbeleid tijd nodig heeft. Ingesleten normen en gedrag verander je niet van de ene op de andere dag.’

‘We hebben veel gebruikgemaakt van feiten en cijfers. Zoals metingen van het alcoholgebruik uit de afgelopen tien jaar. Vooral grafieken maken trends goed duidelijk. Soms tekende ik tijdens gesprekken een denkbeeldige lijn in de lucht. Iedereen snapt dat je een lijn die al tien jaar omhoog loopt, niet binnen een jaar kunt laten dalen.’

Organisatie

Vanwege het integrale en regionale karakter zijn er bij het opstellen en uitvoeren van alcoholbeleid vele partijen betrokken. De organisatie vraagt dan ook om veel aandacht. Hoe zorgt u ervoor dat uiteenlopende beleidsafdelingen zich betrokken voelen? En dat ze ook voldoende capaciteit vrijmaken?

Maak alle sectoren bewust van hun rol en hun winst

De betrokkenheid van andere beleidssectoren bij alcoholbeleid is niet altijd vanzelfsprekend. Alcoholmatiging is voor hen geen doel op zich, maar kan een middel zijn om eigen doelen te bereiken of te versterken. Voorbeelden zijn: betere schoolprestaties (onderwijs), minder overlast van horeca (openbare orde) en minder verkeersdoden (verkeersveiligheid).

Stel een integrale werkgroep samen

Een dreigende faalfactor voor alcoholprojecten is dat er regionaal goede interventies worden ontwikkeld, maar dat de gemeenten er lokaal niets mee doen. Richt daarom een integrale werkgroep in, die bestaat uit verschillende disciplines, zoals volksgezondheid, openbare orde en veiligheid, jeugdbeleid, toezicht en communicatie. Zo betreft u alle sectoren en voorkomt u dat regionale initiatieven bij één persoon in de gemeente blijven liggen.

Vraag leidinggevenden om capaciteit

Er is capaciteit nodig om de plannen uit te voeren, bij alle betrokken beleidsafdelingen. Betrek daarom de leidinggevenden binnen uw gemeente bij de planvorming en bespreek met hen welke randvoorwaarden nodig zijn. Zij kunnen mensen in verschillende sectoren vrijmaken voor een project.

Combineer langetermijndoelen met haalbare tussendoelen

Kies voor een looptijd van minstens vier jaar en een behapbaar werkgebied. Vanwege de integrale aanpak lopen alcoholprojecten het risico te omvangrijk te worden en hun doelgerichtheid te verliezen. Met concrete tussendoelen verkleint u het risico op afdwalen in de uitvoeringsfase. Wees realistisch en bak uw ambities goed af.

Lees verder in de Handreiking Gezonde Gemeente op [Loketgezondleven.nl](https://loketgezondleven.nl) over:

- Intersectorale samenwerking bij alcoholbeleid (themadeel Alcohol, onder ‘Samenwerken’)
- Voorbeelden van lokale doelen (themadeel Alcohol, onder ‘Doelstellingen formuleren’)

Bestuurlijk draagvlak

Voordat beleid kan worden uitgevoerd, is bestuurlijk draagvlak nodig. Dat is niet altijd eenvoudig. De meest effectieve maatregelen betreffen vaak impopulaire maatregelen die veelal haaks staan op bijvoorbeeld economische belangen. Hoe zorgt u toch voor voldoende steun?

Sluit aan bij de leefwereld van bestuurders

Bestuurders die zich sterk maken voor de openbare orde, zijn waarschijnlijk geïnteresseerd in de bestrijding van overlast. Bestuurders die zich inzetten voor goed onderwijs, zijn mogelijk meer onder de indruk van de hersenbeschadiging die alcohol op jonge leeftijd kan veroorzaken. Concrete voorbeelden zijn vaak effectiever dan abstracte cijfers.

Laat zien wat het beleid heeft opgeleverd

Evaluaties zijn van belang om de werkwijze te verbeteren. Maar ze leveren ook een belangrijk communicatiemoment op dat u kunt gebruiken om het draagvlak voor beleid te versterken. Zo laat u zien dat alcoholbeleid niet alleen een kwestie is van impopulaire maatregelen maar ook van gezondheidswinst en kostenbesparing.

Laat u niet afremmen door regionale verdeeldheid

In regionale projecten zijn er altijd gemeenten met koudwater-vrees. Laat u niet tegenhouden door achterblijvers, wacht niet te lang op twijfelaars. Stop uw energie liever in de voorlopers, want de praktijk bewijst: goed voorbeeld doet goed volgen. Beloon de bestuurlijke *early adaptors* met media-aandacht of zet ze op een andere manier in het zonnetje.

Informeel bestuur en politiek over resultaten van projecten

Een evaluatie kan aanleiding geven om het beleid bij te stellen. Dergelijke veranderingen zijn alleen mogelijk met steun van lokale beleidsmakers en politici. Breng ze daarom op de hoogte zodra er resultaten te melden zijn. Laat zien wat alcoholmatiging op uiteenlopende beleidsterreinen oplevert. Bestuurders die vooral oog hebben voor overlast en handhaving, zouden wel eens aangenaam verrast kunnen worden door de resultaten van preventieve maatregelen.

Lees verder in de Handreiking Gezonde Gemeente op [Loketgezondleven.nl](https://loketgezondleven.nl) over:

- Cijfers en feiten alcoholgebruik (themadeel Alcohol, onder 'Cijfers en feiten')
- Tips voor het vergroten van bestuurlijk draagvlak (onder 'Gezondheidsbeleid maken')

Niet blijven steken in collectieve koudwaterrees

Frans van Zoest, projectleider

FrisValley 2.0

9 gemeenten, 342.000 inwoners

www.frisvalley.nl

*‘Het is soms beter om gewoon
te beginnen en iedereen goed
op de hoogte te houden’*

‘Zonder draagvlak kom je er niet, maar je hoeft niet te wachten tot alle gemeenten in de regio zich aansluiten. Het is soms beter om gewoon te beginnen en iedereen goed te informeren over wat je aan het doen bent. Als het goed gaat, sluiten gaandeweg steeds meer gemeenten aan. Als je eerst wacht tot iedereen meedoet, blijf je steken in collectieve koudwaterrees.’

‘We hebben dat in de praktijk ervaren met onze BOA-pool. De Drank- en Horecawet is niet iets wat je er even bij doet als BOA, buitengewoon opsporingsambtenaar. Handhaving van alcoholregels vereist kennis, competenties en de juiste instelling. De kleinere gemeenten in onze regio hebben niet de luxe om een BOA te specialiseren. Bovendien: de avond- en nachtcontroles doen BOA’s altijd met zijn tweeën. Daarom hebben we een pool ingericht van gespecialiseerde BOA’s die de hele regio bedienen. Zo’n pool is ook erg prettig bij ziekte of als er extra inzet nodig is, bijvoorbeeld bij een evenement.’

‘We hebben vanaf het begin alle regiogemeenten uitgenodigd voor ons samenwerkingsoverleg. Dat overleg begon steeds met een terugblik: wat zijn de ervaringen tot nu toe, wat gaat er goed, wat kan er beter? Iedereen was welkom om daarbij aan te schuiven. Daarna volgde een overleg met alleen de gemeenten die daadwerkelijk samenwerkten. In de loop der tijd bleven steeds meer gemeenten zitten voor het tweede deel van het overleg. Een apart eerste deel is nu niet meer nodig. Mijn advies: probeer niet uit alle macht om een grote groep mee te krijgen als dat er nog niet in zit. Ga liever snel van start met een kleinere club en houd de rest continu op de hoogte.’

Een projectleider hoeft niet alles te weten

Dirk van der Borg, voorzitter stuurgroep,
burgemeester Molenwaard

Verzuip jij je toekomst?!

17 gemeenten, 450.000 inwoners
www.verzuipjijtoekomstzhz.nl

‘Onze projectleider Anneke Risselada is de centrale post in het project. Eens per week komen we bij elkaar, samen met een communicatieadviseur. Elke keer evalueren we wat we gedaan hebben en kijken we vooruit naar wat we gaan doen. Alcoholprojecten staan midden in de samenleving. We vertellen elkaar over de signalen die we opvangen bij onder andere politie, scholen, ondernemers, ouders en de vele maatschappelijke organisaties die bij alcoholmatiging betrokken zijn. Daarop passen we vervolgens onze aanpak aan.’

‘Je moet kunnen omgaan met beleidsmedewerkers maar ook met jongeren en hun ouders’

‘Als projectleider moet je verschillende competenties hebben, maar je hoeft niet alles te weten. Het is vooral belangrijk dat je de juiste mensen weet te vinden. Vanwege het integrale karakter van alcoholbeleid heb je als projectleider contact met beleidsmedewerkers uit verschillende sectoren. Je hoeft geen diepgravende kennis te hebben over al die verschillende terreinen, maar je moet wel in staat zijn om veel informatie te verwerken en verbanden te leggen.’

‘Daarnaast is het belangrijk dat je als projectleider communicatief bent. Je moet kunnen omgaan met beleidsmedewerkers maar ook met jongeren en hun ouders. Het is belangrijk dat je omgevingsgericht bent en planmatig inzicht hebt. En: je moet er lol in hebben, het onderwerp moet iets met je doen. Bedenk wel: niemand kan dit in zijn eentje. Je vult elkaar aan en schakelt zo nodig expertise van buiten in. Om die reden hebben we bijvoorbeeld een communicatieadviseur aangetrokken die met ons meedenkt.’

Projectleiding

Succesvolle alcoholmatigingsprojecten worden gecoördineerd door onafhankelijke, enthousiaste duizendpoten, ook wel projectleiders genoemd. Vanwege de integrale aanpak praten ze over vele onderwerpen mee, op verschillende niveaus. Wat maakt een projectleider succesvol?

Kies een onafhankelijke projectleider

Als de projectleider de belangen van de eigen gemeente voorrang geeft (of de schijn wekt) gaat dat ten koste van het draagvlak. Sommige gemeenten geven daarom de voorkeur aan een onafhankelijke projectleider, een zzp'er bijvoorbeeld. Andere gemeenten kiezen liever een persoon met inhoudelijke ervaring van bijvoorbeeld een GGD. Het mooiste is natuurlijk een projectleider die over beide eigenschappen beschikt.

Verbind partijen door het inlevingsvermogen te stimuleren

Het is belangrijk dat partijen begrip hebben voor elkaars standpunt. Dat is makkelijker gezegd dan gedaan. Soms is de hulp van een onpartijdige projectleider nodig die partijen helpt om zich in de ander te verplaatsen. Is de plaatselijke horeca alleen geïnteresseerd in omzet of hebben ondernemers ook oog voor een plezierige uitgaanssfeer?

Steek tijd in enthousiasmeren

Alcoholbeleid is een lastig thema dat niet door iedere politicus of burger direct omarmd wordt. Projectleiders hebben een belangrijke rol in het motiveren van betrokken partijen. Dat lukt vaak het beste door gezamenlijke problemen te benoemen: late openingstijden in de horeca zorgen niet alleen voor overlast in de nachtelijke uren, maar hebben ook tot gevolg dat jongeren zich thuis 'indrinken', waardoor cafés omzet mislopen. Zo ontstaan gedeelde belangen en doelen.

Maak ruimte voor persoonlijk contact

Niet alles wat regionaal wordt bedacht, wordt lokaal even enthousiast ontvangen. Het doel is om bestuurders op één lijn te krijgen, maar het is van belang dat de projectleider blijft denken in de belangen van iedereen. Dat vraagt om regelmatig contact met cruciale bestuurders en ambtenaren, ook als er geen conflicten zijn. Een probleem voorkomen kost vaak minder tijd dan het op te lossen.

Waarom moet een projectleider voldoen?

Het Competentieprofiel Gezondheidsbevordering en Preventie (2012, Loketgezondleven.nl) beschrijft de kenmerken van een goede projectleider. Op strategisch niveau zijn dat: pleitbezorging, leiderschap, verbinden door samenwerking, verandering mogelijk maken, communicatie, analyse, planning, implementatie en evaluatie.

Communicatie

Het belang van communicatie kan niet genoeg benadrukt worden. Communicatie speelt een doorslaggevende rol in alle stadia van een project en is van belang voor meerdere succesfactoren, zoals draagvlak, projectleiding en samenwerking. Hoe profiteert u optimaal van de kracht van communicatie?

Pak communicatie professioneel aan

Schakel een communicatieadviseur in en stel een communicatieplan op. Communicatie is een wezenlijk onderdeel van alcoholmatiging. Zonder goede communicatie wordt het lastig om draagvlak te krijgen bij bestuurders, uitvoerders, ondernemers, jongeren en ouders. Communicatie is een van de belangrijkste voorwaarden voor een effectieve aanpak.

Gebruik de belangstelling van de pers

Alcoholbeleid kan rekenen op warme belangstelling van de lokale en regionale pers. Nieuws over alcoholmatiging levert u relatief eenvoudig *free publicity* op, bijvoorbeeld naar aanleiding van een evaluatie, onderzoek naar ziekenhuisregistraties of nalevingscijfers. De publiciteit is 'gratis', maar er staat wel enige voorbereiding tegenover. Zorg ervoor dat degene die het woord voert, zijn boodschap klaar heeft.

Maak successen zichtbaar

Een goede mediastrategie zorgt ervoor dat inwoners en bestuurders zien wat de aanpak van overmatig alcoholgebruik oplevert. Denk ook aan gemeenteraadsleden: de resultaten van alcoholbeleid zijn voor hen niet altijd zichtbaar. Publiciteit kan daar verandering in brengen. Zoek dus af en toe de media op om het draagvlak in stand te houden. En denk regionaal: geslaagde acties in de ene gemeente kunnen ook impact hebben in de andere.

Gebruik communicatie om interventies te versterken

Communicatie is niet alleen geschikt om draagvlak te creëren maar kan ook bijdragen aan de kracht van interventies. Door vooraf in gesprek te gaan met de doelgroep, kunt u interventies beter laten aansluiten op hun situatie. Via de media kunt u het onderwerp onder de aandacht brengen van bijvoorbeeld ouders, die een belangrijke rol spelen in de sociale omgeving van jongeren. Besteed aandacht aan een goede timing, bijvoorbeeld vlak voor de zomervakantie of rond carnaval.

Lees verder in de Handreiking Gezonde Gemeente op [Loketgezondleven.nl](https://loketgezondleven.nl) over:

- Pijler 3: voorlichting en educatie (themadeel Alcohol, onder 'Een integrale aanpak')
- Sociale marketing (onder 'Gezondheidsbeleid uitvoeren')

Met persaandacht bereik je de keukentafel

‘We zijn begonnen met gesprekken om te ontdekken hoe de leefwereld van jongeren eruit ziet.’

Simon Dijkstra, projectleider

WestFrisland

7 gemeenten, ± 200.000 inwoners

www.westfrisland.nl

‘Alcoholmatiging draait volledig om communicatie. Aan het begin van ons project hebben bestuurders gesprekken gevoerd met jongeren en hun ouders. Ons doel: ontdekken hoe de leefwereld van jongeren eruit ziet. Waarom doen ze wat ze doen? En: hoe kijken ouders daar tegenaan? We zijn dus niet de discussie aangegaan, maar hebben vooral vragen gesteld en geluisterd. De uitkomsten van die gesprekken vormden mede de basis voor onze aanpak.’

‘We zijn ook met alcoholverstrekkers in gesprek gegaan. Je schrikt je keer op keer kapot als je in onderzoeksrapporten leest hoe makkelijk jongeren onder de 16 aan drank komen. In onze gesprekken met verstrekkers hebben we het opgeheven vingertje vermeden. We gaan uit van een gezamenlijke verantwoordelijkheid. We proberen ons doel langs de weg van overtuiging te bereiken. Pas als dat niet lukt, zijn scherpe regels nodig.’

‘Als we nieuws hebben, bijvoorbeeld uit onderzoek, sturen we een persbericht rond. Maar de pers zoekt ons ook geregeld op. We hebben nooit te klagen gehad over aandacht. En alle aandacht is welkom. Het gaat om een onderwerp dat thuis aan de keukentafel besproken moet worden. Als ouders pas met hun kind gaan praten als hij op een feest zijn eerste biertje heeft gedronken, zijn ze al te laat. Persaandacht helpt om die keukentafel te bereiken.’

Het project breidt zich als een olievlek uit

Janne Cox, communicatieadviseur

Laat je niet flessen!

21 gemeenten, 733.000 inwoners

www.ljnf.nl

‘Als je bestuurders vooraf warm maakt, verloopt de samenwerking veel makkelijker’

‘Bij ons project zijn in totaal 21 gemeenten betrokken. Dat klinkt indrukwekkend, maar we hebben het voordeel dat we binnen het Samenwerkingsverband Regio Eindhoven vallen. We maken gebruik van bestaande overlegstructuren en mensen kennen elkaar. Alle gemeenten, groot en klein, zijn vertegenwoordigd in een van de werkgroepen. Daarnaast zoeken gemeenten ook lokale samenwerking op, in het verlengde van het regionale beleid: ze stellen lokale werkgroepen samen met bijvoorbeeld GGD, politie, scholen, sportverenigingen en horeca.’

‘In de stuurgroep zitten bestuurders met affiniteit met het onderwerp. Zij komen in hun dagelijkse werk veel in contact met andere bestuurders, zowel in hun eigen gemeente als daarbuiten. Zo breidt het project zich als een olievlek uit. Wat daarbij helpt, zijn succesvolle interventies zoals de leerstraf alcohol, waarmee de regio Zuidoost-Brabant is begonnen. Door geregeld aandacht te besteden aan de resultaten, zijn ook andere regio’s geïnteresseerd geraakt.’

‘Het is belangrijk om vooraf duidelijke afspraken te maken. Het projectplan en alle ontwikkelde interventies zijn door de 21 gemeenten en andere partners zelf ontwikkeld. Zo creëer je al in een vroeg stadium draagvlak. Bij de start hebben alle gemeenten op bestuurlijk niveau hun commitment uitgesproken. Als je burgemeesters en wethouders vooraf warm maakt, verloopt de samenwerking veel makkelijker. En als je vervolgens goede afspraken maakt, dan gáán mensen er ook echt voor.’

Samenwerking

Alcoholbeleid staat of valt met een gestructureerde samenwerking, zodat de verschillende partners weten wat hun taken zijn. Daarnaast zorgt een geslaagde samenwerking voor een samenhangend pakket van maatregelen die elkaar versterken.

Breng de betrokken sectoren in contact met elkaar

Door het brede karakter van een integrale alcoholaanpak is het belangrijk om de samenwerking tussen gemeentelijke sectoren te organiseren en gezamenlijk doelen te benoemen. Een afstemmingsoverleg kan een manier zijn om met elkaar in gesprek te gaan. Zo verdwijnen ook eventuele ‘allergieën’ tussen verschillende sectoren.

Leg duidelijke samenwerkingsafspraken vast

Maak samenwerkingsafspraken zo concreet mogelijk, bijvoorbeeld in de vorm van een samenwerkingsprotocol. Besteed in elk geval aandacht aan de taakverdeling en de tijd die het project gaat kosten, tot op het niveau van benodigde personeelsuren. Zo voorkomt u dat taken niet meer worden uitgevoerd omdat er tijdelijk andere prioriteiten zijn of omdat iemand een andere functie krijgt.

Blijf tijdens de uitvoering werken aan ambtelijk draagvlak

Ambtenaren vormen de motoren van het project. Spreek hen niet alleen aan op hun beroepsmatige verplichtingen, maar ook op de persoonlijke *drive* voor dit onderwerp. Zorg ervoor dat de projectleider regelmatig een-op-een-contact heeft met de belangrijkste ambtenaren in de regio. Laat ambtenaren lokaal en regionaal bij elkaar om de tafel zitten om voorbeelden uit te wisselen en afspraken te maken.

Durf de discussie aan te gaan

Alcoholmatiging is niet populair. Tegenwerking ligt op de loer. Op die momenten is doorzettingsvermogen vereist, en de bereidheid om de discussie aan te gaan. Een goede discussie leidt ertoe dat partners elkaar standpunten begrijpen. Dat versterkt de samenwerking. Wie de confrontatie uit de weg gaat, zal zijn partners nooit echt overtuigen en loopt het risico op een oppervlakkige samenwerking.

Lees verder in de Handreiking Gezonde Gemeente op [Loketgezondleven.nl](https://loketgezondleven.nl) over:

- Voor- en nadelen van regionale samenwerking (themadeel Alcohol, onder ‘Samenwerken’)
- Mogelijke lokale samenwerkingspartners per pijler (themadeel Alcohol, onder ‘Samenwerken’)

Continuïteit

Alcoholprojecten kunnen alcoholbeleid in relatief korte tijd een boost geven. Maar zonder goede verankering zullen de positieve effecten snel verdwijnen. Hoe bevordert u de continuïteit van die effecten?

Zorg voor een lokaal vangnet

Mensen komen en gaan, daar is weinig aan te doen. Maar u kunt wel voorkomen dat u afhankelijk bent van individuele personen. Zorg ervoor dat elke lokale contactpersoon binnen zijn team een of meer collega's heeft die actief meewerken aan het beleid. Zo is er altijd achtervang aanwezig voor personen die bijvoorbeeld ziek worden of veranderen van functie.

Laat zien dat alcoholmatiging een integrale aanpak vereist

Alcoholmatiging is een van de onderwerpen in de vierjaarlijkse nota gezondheidsbeleid. Als gevolg daarvan hoort het onderwerp in de ogen van velen thuis in het domein van welzijn en zorg. Maar de bijdragen van andere sectoren zijn minstens zo belangrijk. Voorkom dat andere sectoren op termijn hun belangstelling verliezen. Benadruk dat effectief alcoholbeleid alleen mogelijk is met een integrale aanpak en dus intersectorale inspanning vereist.

Blijf zo nodig het belang van regelgeving benadrukken

Lokale alcoholregels staan soms haaks op de ambitie tot deregulering die bij veel gemeenten leeft. Die ambitie is in algemene zin begrijpelijk, maar vormt in het geval van alcoholmatigingsbeleid een bedreiging voor de continuïteit. Als de mogelijkheden van de Drank- en Horecawet (DHW) niet worden gebruikt, bestaat de kans dat behaalde resultaten weer verloren gaan.

Maak succesvolle interventies onderdeel van regulier lokaal beleid

Evaluaties maken duidelijk welke interventies wel en niet effectief zijn. Dat is een goed moment om vast te stellen welke interventies voortgezet worden of, beter nog, tot regulier lokaal beleid gemaakt kunnen worden. Als deze stap uitblijft, bestaat de kans dat goede interventies verloren gaan.

Preventie en handhaving versterken elkaar

Martijn Planken, projectleider

Alcoholopvoeding Durf Nu!

8 gemeenten, ± 300.000 inwoners

www.durfnu.info

‘Je hebt de projectfase nodig om een grote slag te slaan. Uiteindelijk werk je ernaar toe dat maatregelen op de juiste manier geborgd worden, dat scholen bijvoorbeeld een actief ‘alcoholvrij’ beleid voeren en alcoholvoorlichting opnemen in hun curriculum en dat de gemeente bijvoorbeeld is toegerust voor handhaving, doordat het onderdeel wordt van lopend beleid. Als dat lukt, hoeft er geen project meer ‘boven’ te zitten.’

‘De projectfase is nodig om een grote slag te slaan, daarna kun je maatregelen borgen’

‘Deregulering is een potentieel risico voor de continuïteit. Dat voorkom je met bestuurlijk commitment. Wij hebben met burgemeesters en wethouders een visienota opgesteld. Als je het eens wordt over zo’n gezamenlijke ambitie, kun je daar je regelgeving tegen afmeten. Een burgemeester in onze regio zal zich flink achter zijn oren krabben als hij een magere verordening voorbij ziet komen. We hadden toch andere ambities?’

‘Preventie en handhaving kunnen elkaar versterken. Met goede preventie voorkom je dat je moet handhaven, met handhaving onderstreep je de noodzaak van preventie. Als je bijvoorbeeld handhaaft op basis van risicoprofielen, kun je ondernemers de kans bieden om hun risicoprofiel te beïnvloeden. Daar zijn alle partijen bij gebaat. Als er minder risico is op overtreding, is er minder handhaving nodig en voelen ondernemers zich minder op hun vingers gekeken. Maak duidelijk welke maatregelen daarvoor nodig zijn en toets die regelmatig. Zo ontstaat een soort continu kwaliteitssysteem.’

Dit is een uitgave van:

**Rijksinstituut voor Volksgezondheid
en Milieu**

Postbus 1 | 3720 BA Bilthoven
www.rivm.nl

Contact:

RIVM Centrum Gezond Leven
030-274 85 73
centrumgezondleven@rivm.nl
www.loketgezondleven.nl
juni 2013

Meer informatie

Het thema Alcohol in de Handreiking Gezonde Gemeente op Loketgezondleven.nl helpt u bij het opstellen, uitvoeren en evalueren van gemeentelijk gezondheidsbeleid.

Heeft u vragen?

- Heeft u vragen over alcohol en alcoholmatigingsbeleid? Neem contact op met het Trimbos-instituut via info@trimbos.nl of 030- 297 11 00 of met STAP (Nederlands Instituut voor Alcoholbeleid) via info@stap.nl of 030- 656 50 41.
- Wilt u meer weten over de wijzigingen in de DHW en de gevolgen voor gemeenten? Stel uw vragen aan het Expertisecentrum handhaving Drank- en Horecawet (NVWA): www.handhavingdhw.nl.
- Voor informatie over beleid voor uitgaanssituaties en -settings kunt u terecht bij het Centrum voor Veilig en Gezond Uitgaan: www.veiligengezonduitgaan.nl.
- Met vragen over veiligheid en leefbaarheid kunt u terecht bij het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV): www.hetccv.nl.

Ontwikkelingen volgen rond lokale gezondheidsbevordering binnen en buiten RIVM Centrum Gezond Leven?

- Neem een abonnement op de gratis digitale nieuwsbrief (zie Loketgezondleven.nl).
- Word lid van de LinkedIn-groep Centrum Gezond Leven.
- Volg ons op Twitter via [@GezondLevenNL](https://twitter.com/GezondLevenNL).